

Шульга Михайло Васильович
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного та аграрного права
Національного університету «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»

ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сучасне функціонування сільських територій, які в літературі визначаються як просторово-географічне середовище проживання і виробничої діяльності населення, що у переважній більшості займається сільськогосподарським виробництвом і організоване переважно у межах окремого сільського населеного пункту з територіальним органом управління на рівні сільської ради, а також середовище розміщення виробничих і рекреаційних ресурсів, необхідних для забезпечення життєдіяльності сільського населення і сільськогосподарської діяльності на цій території [1, с. 57], пов'язане з необхідністю вирішення ряду правових проблем, що стосуються забезпечення їх сталого розвитку.

Відомо, що за радянських часів майже всі витрати, пов'язані з функціонуванням об'єктів соціальної інфраструктури та соціально-економічним і культурним розвитком сільських населених пунктів, несла держава і місцеві сільськогосподарські підприємства, переважна більшість яких була представлена колективними сільськогосподарськими підприємствами. Законом України «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві» від 17 жовтня 1990 р. було передбачено, що пріоритетність у зазначеній сфері забезпечується державою шляхом здійснення комплексу організаційно-економічних та правових заходів. Водночас у процесі сучасного реформування сільського господарства та реалізації земельної реформи відбувся цілком природний для ринкової економіки поділ сфер відповідальності. Новостворені аграрні підприємства, незалежно від організаційно-правової форми, почали займатися

виключно аграрним бізнесом, забезпечуючи свої приватні інтереси, а органи місцевого самоврядування, – соціальними проблемами сільських територій. Саме на баланс сільських рад при реформуванні колективних сільськогосподарських підприємств були передані об'єкти соціальної інфраструктури для їх подальшого утримання та використання. Але, на жаль, сталого соціально-економічного розвитку села так і не відбулося. Це, перш за все, пов'язано з тим, що фінансове забезпечення бюджетів сільських громад займається досить низьким, в тому числі завдяки мінімізації податкового навантаження у сфері агробізнесу та сільськогосподарського землекористування.

Як підкреслюється в літературі, сільськогосподарські підприємства, що утворилися у процесі аграрних та земельних перетворень, в сучасних умовах фактично перетворюються у бізнес-проекти, основною метою яких є одержання прибутку та примноження капіталу їх засновників. Підтримка і розвиток об'єктів сільської інфраструктури ніколи не була і не буде функцією господарюючого суб'єкта, адже його засновники чи власники переважно не проживають в місцях ведення агробізнесу і ні вони, ні члени їх сімей не мають наміру користуватися сільською інфраструктурою [2, с. 26-32].

Окрім того, слід мати на увазі, що сплата податків сучасними сільськогосподарськими підприємствами-товаровиробниками здійснюється за місцем державної реєстрації, а не за місцем здійснення ними господарської діяльності. При цьому, сільськогосподарські товаровиробники користуються спеціальними (пільговими) податковими режимами. Йдеться, зокрема, про фіксований сільськогосподарський податок, який забезпечує аграрним підприємствам податкове навантаження приблизно у 3 рази нижче, ніж в інших галузях економіки України. Щодо орендної плати за землю, яку податковий кодекс України визначає як загальнообов'язковий платіж, то її сума не може бути меншою від розміру земельного податку при використанні земель сільськогосподарського призначення і триразового розміру земельного податку – для інших земель.

Одним із варіантів створення передумов для забезпечення сталого розвитку сільських територій може бути пов'язаний з удосконаленням платності сільськогосподарського землекористування. Йдеться, зокрема, про збільшення надходжень до місцевих бюджетів від плати за землю. Підставою для такого твердження виступає наступне.

Згідно з Конституцією України (ст. 142) матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування, окрім іншого, виступають доходи місцевих бюджетів, земля та природні ресурси, що є у власності територіальних громад, сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Наведене конституційне положення можна розглядати як важливу передумову забезпечення сталого розвитку сільських територій. Окрім того, перспективи розвитку цих територій безпосередньо залежать від забезпечення ефективної державної регуляторної політики, яка стосується сільськогосподарського землекористування.

Як підкреслювалося вище, фінансову основу місцевого самоврядування складають, перш за все, доходи місцевих бюджетів та інші кошти, що перебувають у власності територіальних громад. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 63) передбачено, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних визначених законом джерел та закріплених у встановленому порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. При цьому згідно з Податковим кодексом України, доходи місцевих бюджетів складаються із податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій із капіталом і трансферти. Податковими надходженнями визнаються передбачені чинним законодавством загальнодержавні і місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі. Йдеться, зокрема, про плату за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; плати за користування природними ресурсами місцевого значення, в тому числі, про плату за землю, що зараховується до бюджетів органів місцевого самоврядування, фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до місцевих

бюджетів та ін. В літературі слушно зазначається, що саме за рахунок удосконалення платності сільськогосподарського землекористування можуть бути створені важливі передумови для сталого розвитку сільських громад [3, с. 25-26].

Список літератури:

1. Єрмоленко В.М. Особливості формування категорії «сталий розвиток сільських територій» / В.М. Єрмоленко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Право» / Ред. кол. Д.О. Мельничук (голова) та ін. – 2010. – Вип. 156. – С. 50-59.

2. Захист економічної конкуренції у сільськогосподарському землекористуванні: переваги і недоліки агрохолдингів [текст] / Андрій Мартин // Землевпорядний вісник. – 2010. – № 8. – С. 26-32.

3. Мартин А.Г., Лісецький В.В. Платність сільськогосподарського землевикористання в Україні потребує реформування. – Земельне право України. Теорія і практика. – 2012. – № 3. – С. 22.